

ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการสังคายนา ครั้งที่ 1 An Analytical Study of the Cause of the First Buddhist Council

¹พระมหาพจน์ สุวโจ², พระมหาถนอม อานนโท³, ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ
Phramaha Phocana Suvaco¹, Phramaha Thanorm Arnando², Chayanporn Sukprasert³

¹²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

¹²Machulalongkornrajavidyalaya Buriram Buddhish College

³Machulalongkornrajavidyalaya Chaiyaphum Buddhish College

phocana14@gmail.com

Received : June6, 2023;

Revised : June5, 2024;

Accepted : June6, 2024

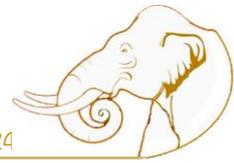
บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการหาคำตอบว่าสาเหตุของการสังคายนา ครั้งที่ 1 มาจากปัจจัยอะไร ผู้เขียนเลือกวิเคราะห์ 2 ประเด็น กล่าวคือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ผลการศึกษาทำให้ทราบว่าปัจจัยภายนอกที่เป็นสาเหตุ ให้มีการสังคายนาเกิดจากเหตุการณ์การดับขันธของนิครนถ์นาถบุตร แล้วสาวกทะเลาะวิวาทกันจนแตกความสามัคคี พระจุนทเถระ เกรงว่าจะเกิดกับศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงเข้าเฝ้ากราบทูลรายงาน เพราะเหตุการณ์ดังกล่าว พระพุทธองค์ จึงทรงวางหลักการสังคายนา พร้อมแนะนำวิธีการรวบรวมหัวข้อธรรมที่เห็นสมควร ต่อมาภายหลังพระสาวกเถระได้กราบทูลขอพุทธานุญาตทำการสังคายนา กล่าวคือรวบรวม และจัดหลักธรรมเป็นหมวดหมู่ ส่วนปัจจัยภายในที่เป็นสาเหตุให้เกิดการสังคายนา คือ พระสุภัททะ กล่าวจาบจ้วงพระพุทธเจ้าต่อหน้าคณะสงฆ์ ซึ่งขณะนั้นพระพุทธองค์ทรงปรินิพพานไม่นาน เป็นเหตุให้พระมหากัสสปเถระชักชวนพระสงฆ์อรหันต์ทำการสังคายนา ณ เมืองราชคฤห์ แต่หากวิเคราะห์เชิงลึกจะเห็นว่าระยะเวลาระหว่างการดับขันธของนิครนถ์นาถบุตรกับการจาบจ้วงพระพุทธเจ้าของพระสุภัททะเกิดขึ้นไม่ห่างกันมากนัก เชื่อได้ว่าเพราะปัจจัยทั้งสองอย่างดังกล่าวมาบรรจบกัน จึงเป็นเหตุให้พระมหากัสสปเถระและคณะสงฆ์รีบทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ก่อนที่พระสงฆ์สาวกจะทะเลาะวิวาทเหมือนสาวกของนิครนถ์นาถบุตร

คำสำคัญ: สาเหตุ; การสังคายนา; ปัจจัยภายนอก; ปัจจัยภายใน

Abstract

This academic topic wants to find out where the cause of the First Buddhist Council came from. 2 issues were chosen to analyse, namely; the external factor and the internal factor. The result of the study shows that the external factor causing the First Buddhist Council came from the death of Niganta Nataputra or Mahavira. From then on his disciples quarreled with each other and the harmony was broken. Chunda Thera, one of the Buddha's disciple, fears that this situation will happen to the Buddha's religion, therefore,

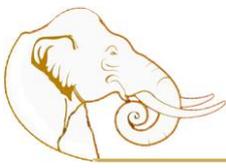
he approaches and reports it to the Buddha. Because of the aforementioned events, the Buddha lays down the principle of rehearsal and recommends a collection of Dharma topics. Later, Sariputta Thera asked for permission to make a council, namely; to collect the Dhamma and organize it into categories. As for the internal factors causing of the First Buddhist Council comes from Subhadda who insults the Buddha in front of the Sangha. At that moment, the Buddha passed away not long ago. As a result, Maha Kassapa Thera persuades the Arahants to conduct a council at Rajagaha. Having analyzed in depth, it can be seen that the period between the death of Niganta Nataputra and insulting the Buddha of Subhadda occurred not far away. It is believed that the convergence of these two factors caused Maha Kassapa Thera and the Sangha rush to conduct the Buddhist council before the Buddhist disciples quarreled similar to the disciples of Niganta Nataputra.

Keywords: Cause; Buddhist Council; External Factor; Internal Factor

บทนำ

การสังคายนา หมายถึง การสวดพร้อมกัน การร้อยกรองพระธรรมวินัย การประชุมรวบรวม และจัดหมวดหมู่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยพร้อมเพรียงกัน ทบทวนสอบถามจนยอมรับ และวางลงเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน และหมายถึงการสวดพร้อมกันเป็นกิริยาแห่งการมาร่วมกันซักซ้อมสอบทานให้ลงกัน แล้วสวดพร้อมกันคือตกลงยอมรับไว้ด้วยกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551) The Pali Text Society's Pali-English Dictionary ได้นิยามความหมายของการสังคายนาไว้ว่า “สังคีติ” หมายถึง การสวด การประกาศ การสาธยาย และการรวบรวมคัมภีร์ (Pali Text Society, 1925) ส่วน Rhys Davids ได้นิยามความหมายของการสังคายนาไว้ว่า “สังคีติ” หมายถึง การประกาศ การสังคายนา การประชุมใหญ่ของพระสงฆ์เพื่อระงับปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน และพร้อมใจกันจัดทำคัมภีร์ (T.W. Rhys Davids and William Stede, 1921) จะเห็นได้ว่าความหมายของการสังคายนาเบื้องต้น หมายถึง การเรียบเรียงพระธรรมคำสอนเป็นหมวดหมู่ ตั้งแต่ทำรูปเดียวจนถึงหมู่คณะขนาดใหญ่ จุดประสงค์เพื่อต้องการระงับปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัย หรือต้องการรวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นระบบ โดยมีเป้าหมายหลักคือเพื่อการดำรงมั่นของพระสัทธรรมคำสอน

หลักฐานเกี่ยวกับการสังคายนาพบเห็นครั้งแรกในปาสาทิกาสูตฺร สังคีตียสุตฺร และทศุตฺตรสุตฺร แห่งทีฆนิกาย ปาสาทิกวรรค ซึ่งกล่าวว่าพระจุนทเถระทราบข่าวสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรแตกความสามัคคีกัน หลังจากพระศาสดามหาวิระเสียชีวิตแล้วไม่นาน พระเถระจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธองค์ เพราะปรารถนาเหตุดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงวางหลักการสังคายนาเอาไว้ พร้อมทรงแนะนำหัวข้อธรรมสำหรับรวบรวม กล่าวคือ โปธิปักขิยธรรม 37 ประการ ต่อมา พระสารีบุตรเถระได้ทำการสังคายนาหรือรวบรวมหมวดแห่งธรรมตามแนวทางของพระพุทธเจ้า (ที.ปา. (ไทย) 11/164-170/125-130; 11/296-248/247-366) หลักฐานเกี่ยวกับการสังคายนาอีกแห่งหนึ่งพบเห็นในพระวินัยปิฎก จูฬวรรค และมหาปรินิพพานสูตร แห่งทีฆนิกาย มหาวรรค ความว่าสมัยพระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่นาน พระแกลงหนึ่งนามว่าสุภัททะกล่าวจ้วงจาบพระพุทธเจ้าต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นเหตุให้พระมหากัสสปเถระในฐานะพระเถระผู้ใหญ่ ต้องชักชวน

พระสงฆ์อรหันต์จำนวน ๕๐๐ รูป ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ณ เมืองราชคฤห์ ภายใต้ราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอชาตศัตรู (วิ.จ. (ไทย) 7/437/375-376; ที.ม. (ไทย) 10/232/174)

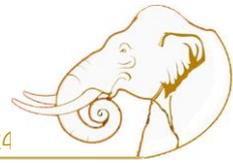
ประเด็นชวนวิเคราะห์ คือแท้จริงแล้ว สาเหตุการสังคายนาจากปัจจัยภายนอก กล่าวคือ การรับรู้ถึงการแตกความสามัคคีของศิษย์นิครนถ์นาฏบุตร หลังศาสตามหาวิระดับขันธแล้ว หรือว่าเป็นเพราะปัจจัยภายในกล่าว คือ การจบบ้างพระพุทธรูปเจ้าของพระสุภัททะ เพราะหากศึกษาเหตุการณ์ในปาสาทิกสูตรและสังคีตสูตรแห่งปาสาทิกวรรค ทีฆนิกาย และสามคามสูตรแห่งมัชฌิมนิกาย อุปริปัญญาสก์ ย่อมเห็นร่องรอยของสาเหตุการสังคายนา อีกทั้ง การเชื่อมโยงด้วยบริบทของเวลาระหว่างปัจจัยภายนอกกล่าวคือ การดับขันธของนิครนถ์นาฏบุตร และปัจจัยภายในคือการจบบ้างพระพุทธรูปเจ้าของพระสุภัททะสมัยพุทธปรินิพพาน ยิ่งทำให้เห็นว่าเหตุการณ์ทั้งสองน่าจะเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ การวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวน่าจะสามารรถชี้ให้เห็นชัดเจนว่าแท้จริงแล้วการสังคายนาจากสาเหตุอะไร

ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก

หลักฐานจากปาสาทิกสูตรแห่งทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ระบุว่าคราวหนึ่งพระจุนทเถระซึ่งจำพรรษาอยู่ ณ กรุงปาวา แคว้นมัลละ ได้ทราบข่าวว่านิครนถ์นาฏบุตรหรือศาสตามหาวิระเสียชีวิตไม่นาน พวกลูกศิษย์พากันทะเลาะวิวาทแตกความสามัคคี พระเถระเกรงว่าลักษณะเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นกับศาสนาของพระพุทธรูปเจ้าในภายหน้า จึงเดินทางไปยังหมู่บ้านสามคามของชาวศากยะ เพื่อชักชวนพระอานนท์เถระเข้าเฝ้า และกราบทูลรายงานต่อพระพุทธรูปเจ้า อาศัยเหตุนี้พระพุทธรูปองค์จึงทรงอธิบายว่าพรหมจรรย์หรือศาสนาจะดำรงอยู่ได้นานหรือไม่ ขึ้นอยู่กับศาสดาหลักธรรม และสาวกว่า มืองค์ประกอบครบถ้วนตามหลักการของพุทธศาสนาหรือไม่ กล่าวคือ ศาสดาดี หลักธรรมดี สาวกปฏิบัติตามศาสดา และหลักธรรม รวมถึงเข้าใจอรรถแห่งหลักธรรมนั้นอย่างแจ่มแจ้ง จากนั้นเพื่อต้องการให้พระจุนทเถระเกิดความเบาใจ จึงทรงตรัสสรุปว่าพระองค์หลักธรรมและสาวกของพระองค์มืองค์ประกอบครบถ้วน พรหมจรรย์ของพระองค์จึงบริบูรณ์ครบถ้วนแพร่หลายกว้างขวาง ทั้งพระองค์ และสาวกของพระองค์ก็เป็นผู้เลิศด้วยลาภและยศ ยังไม่มีผู้ใดในโลกทัดเทียมได้ พรหมจรรย์ของพระองค์บริบูรณ์ครบถ้วนไม่ยิ่งไม่หย่อน ไม่สามารถจะตัดทอนหรือเพิ่มเติมอะไรได้อีก (ที.ปา. (ไทย) 11/164-170/125-130)

หลักฐานเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงอธิบายโดยละเอียดว่า ไม่ว่าจะศาสนาหรือคำสอนของศาสนาใด จะรุ่งเรืองมั่นคงหรือเสื่อมหายไป ย่อมขึ้นอยู่กับสามเสาหลัก กล่าวคือ พระศาสดา หลักธรรม และสาวกผู้ปฏิบัติตาม ประเด็นน่าสนใจคือพระพุทธรูปเจ้ามิได้ให้ความสำคัญเฉพาะพระศาสดาแต่เพียงผู้เดียว แต่ทรงให้น้ำหนักกับหลักธรรมคำสอนและพระสาวกผู้ปฏิบัติด้วย สันนิษฐานว่าแม้พระศาสดาหรือหลักคำสอนจะสมบูรณ์ครบถ้วนเพียงใด แต่หากขาดพระสาวกผู้ปฏิบัติและรู้แจ้งเห็นจริงตาม ความมั่นคงของพระศาสนาย่อมไม่คงทนสืบต่อได้ หลักฐานตรงนี้สอดคล้องกับพุทธทศานุญาตในการก่อตั้งคณะสงฆ์ เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงมีเจตนาให้สงฆ์สามารถบริหารและขับเคลื่อนด้วยตนเอง แม้พระพุทธรูปองค์จะทรงนิพพานล่วงแล้ว (วิ.มหา (ไทย) 1/39/28-29) ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (ที.ม. (ไทย) 10/216/164)

ครั้นอธิบายความมั่นคงของศาสนาตามคุณสมบัติของเสาสามหลักดังกล่าวแล้ว พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงหลักการสังคายนาด้วย กล่าวคือ 1) พร้อมเพรียงกันประชุม 2) สอบทานอรรถกับอรรถ 3) สอบทาน

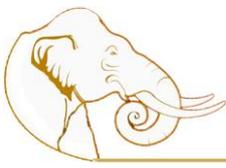
พญูชณะกับพญูชณะ 4) อย่าทะเลาะวิวาทกัน 5) ถ้าภิกษุใดทรงจำอรรถและพญูชณะมาผิดหรือถูก อย่าเพิ่งขึ้นชมยอมรับหรือคัดค้าน แต่ควรร่วมกันพิจารณาตรวจสอบให้ดีกว่าก่อน จากนั้นทรงแนะนำธรรมที่ควรสังคายนา ได้แก่ โปธิปักขิยธรรม 37 ประการ ได้แก่ 1) สติปัฏฐาน 4 2) สัมมัปปธาน 4 3) อิทธิบาท 4 4) อินทรีย์ 5 5) พละ 5 6) โปชฌงค์ 7 และ 7) อริยมรรคมีองค์ 8 ตอนท้ายทรงตรัสสรุปว่า “ธรรมทั้งหลายนี้แล เราแสดงไว้แล้วเพื่อความรู้ยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละพึงพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกับอรรถ พญูชณะกับพญูชณะ พึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (ที.ปา. (ไทย) 11/177/138)

คำถามคือเหตุใดพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้สังคายนาด้วยโปธิปักขิยธรรม 37 ประการ

หากตรวจสอบโปธิปักขิยธรรมอย่างละเอียดจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่งแต่ละแห่งต่างให้ความสำคัญและอธิบายรายละเอียดแตกต่างกัน ดังเช่น ในมหาปริณิพพานสูตร แห่งที่ขนิทาย มหาวรรค พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าโปธิปักขิยธรรมเป็นอภิญญาเหลือธรรม หมายถึงธรรมที่ทรงแสดงด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นธรรมนำไปสู่ความมั่นคงหรือความไม่เสื่อมถอยของพรหมจรรย์ (ที.ม. (ไทย) 10/184/130-131) ในโกสโลสูตร แห่งสังยุตตนิยาย มหาวรรค ทรงแสดงว่าโปธิปักขิยธรรมเป็นธรรมเพื่อตรัสรู้พระนิพพาน เป็นหนทางปฏิบัติสำคัญของผู้ดำเนินไปสู่อริยมรรค (ส.ม. (ไทย) 31/1023-1026/86) ในอรรถกถาพรหมชาลสูตร แห่งที่ขนิทาย สีลขันธวรรค พระอรรถกถาจารย์อธิบายเสริมว่าโปธิปักขิยธรรมเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์นับแต่อดีตกาลทรงเจริญและเพิ่มพูน เป็นหัวใจหลักที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์จะต้องให้ความสำคัญก่อนหลักธรรมอื่นใด (ที.สี.อ. (ไทย) 1/95) ส่วนในนิทานคาถาวิณณนา แห่งอรรถกถาขุททกนิยาย เถรคาถา พระอรรถกถาจารย์ชี้ว่า แม้พระโพธิสัตว์ 3 ประเภท กล่าวคือ 1) พระมหาโพธิสัตว์ 2) พระปัจเจกโพธิสัตว์ และ 3) พระสาวกโพธิสัตว์ ผู้ปรารถนาตรัสรู้สัจธรรมย่อมเจริญโปธิปักขิยธรรม 37 ประการ เพราะเว้นจากโปธิปักขิยธรรมแล้วย่อมไม่สามารถเข้าถึงการตรัสรู้ได้ (ขุ.เถร.อ. (ไทย) 1/12) นอกจากนี้ ในอรรถกถาสัมปสาทนียสูตร แห่งที่ขนิทาย ปาฎิกวรรค พระอรรถกถาจารย์ก็ย้ำความสำคัญว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงแสดงเฉพาะโปธิปักขิยธรรมเท่านั้น เพราะไม่มีธรรมข้อใดที่ทรงรู้ยิ่งไปกว่าโปธิปักขิยธรรมอีกแล้ว (ที.ป.อ. (ไทย) 145/107-108) อาจกล่าวได้ว่าโปธิปักขิยธรรมเป็นหัวใจหลักของพระสัทธรรมคำสอน และสามารถเชื่อมโยงกับหลักธรรมปลีกย่อยอื่นอีกเป็นจำนวนมาก ประการสำคัญคือเป้าหมายของโปธิปักขิยธรรมเป็นไปเพื่อการตรัสรู้และความมั่นคงของพระศาสนา ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้สังคายนาด้วยหลักธรรมข้อนี้

ประเด็นน่าสนใจเพิ่มเติมคือบทบาทของพระจุนทเถระต่อความมั่นคงของพระศาสนา

หากศึกษาพระไตรปิฎกเชิงลึกจะเห็นว่าธรรมคาของพระพระอรหันต์นั้นมีไขผู้ทอดทิ้งสังคัม ด้วยการหลีกหนีแยกอยู่คนเดียวโดดเดี่ยวตามวัดป่าอรัญวาสี โดยไม่สนใจหมู่คณะและความเป็นไปของการพระศาสนา แต่ตรงกันข้ามพระอรหันต์คือผู้รับผิดชอบสงฆ์และพระศาสนามาควบคู่กันไป การทอดธุระเมินเฉยโดยไม่สนใจหมู่คณะย่อมไม่ปรากฏมีในพระอรหันต์ (วิเทศทัย, 2556, 114-115) สอดคล้องกับหลักฐานในคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวรรค ความว่า คราวหนึ่งพระมหากัสสปเถระ ผู้ชอบยินดีเสพเสนาสนะป่าห่างไกลจากหมู่บ้าน ครั้นถึงวันอุโบสถ ซึ่งเป็นสังฆกรรมสำหรับสอบทานความบริสุทธิ์แห่งหมู่คณะ พระเถระต้องเดินเท้าลุยข้ามแม่น้ำด้วยระยะทางยาวไกล เพื่อเข้าร่วมประชุมทำสังฆกรรม (วิ.ม. (ไทย) 4/162/214) ลักษณะของพระอรหันต์นั้นทำเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน เพื่อเกื้อการุณย์แก่ชาวโลก เพื่อ

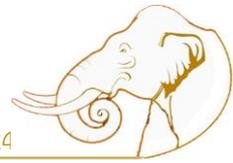

ประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ท้าวและมนุษย์ทั้งหลาย และเป็นทิวทัศน์คติหรือการปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างแก่นุชนคนรุ่นหลัง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 2555, 366) การที่พระจุทเถระในฐานะพระอรหันต์สาวกรูปหนึ่ง ครั้นเห็นความเปลี่ยนแปลงของลัทธิศาสนาอื่น ย่อมเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องคำนึงถึงศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการที่พระเถระเข้าเฝ้ากราบทูลพระพุทธรูป เป็นประโยชน์มากมายมหาศาลต่อพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา เนื่องจากพระพุทธรูปองค์ทรงได้วางหลักการสังคายนาเอาไว้เป็นแบบอย่าง ทำให้พระมหากัสสปเถระและพระสาวกอรหันต์ 500 รูป นำหลักการดังกล่าวมาเป็นแบบอย่าง จนการสังคายนาสำเร็จจุลวงกลายเป็นประโยชน์สืบมาจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นวิเคราะห์เพิ่มเติมคือเส้นทางพระจุทเถระเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธรูป เพื่อกราบทูลรายงานเหตุการณ์ หลักฐานจากปาสาทิกสูตรแห่งทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค และสามคามสูตร แห่งมัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก ระบุว่าขณะพระจุทเถระพักอยู่ที่เมืองปาวา แคว้นมัลละ ได้ทราบข่าวเหล่าสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรง ภายหลังการดับขันธของพระศาสดามหาวีระไม่นาน พระเถระเกรงว่าจะเกิดผลต่อพระพุทธศาสนา จึงเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธรูปที่แคว้นสักกะ (ที.ปา. (ไทย) 11/177/138: ม.อ. (ไทย) 14/42/51) โดยเริ่มต้นจากผ่านกรุงกุสินารา ซึ่งเป็นเมืองหลวงแห่งหนึ่งของแคว้นมัลละ จากนั้นผ่านแคว้นโกศลซึ่งมีเมืองสาวตถิเป็นเมืองหลวง แล้วจึงเข้าเขตแคว้นสักกะ ซึ่งสมัยนั้นพระพุทธรูปทรงประทับ ณ หมู่บ้านสามคามของชาวศากยะ สันนิษฐานว่าเหตุการณ์ดังกล่าวน่าจะเป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง จึงเป็นเหตุให้พระเถระต้องเดินทางไกลเช่นนี้ เพื่อกราบทูลพระพุทธรูปให้หาวิธีการแก้ไขกรณีเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับความกังวลของพระอานนท์เถระว่า “สมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จล่วงลับไป ความวิวาทอย่าได้เกิดขึ้นในสงฆ์เลย เพราะความวิวาทนั้น เป็นไปเพื่อมิใช่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อมิใช่ความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อมิใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อมิใช่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่ท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (ม.อ. (ไทย) 14/42/51)

หลักฐานเกี่ยวกับการสังคายนาพบเห็นอีกแห่งหนึ่งในสังคีตสูตร ความว่าในพรรษาสุดท้ายก่อนพุทธปรินิพพานเล็กน้อย พระสารีบุตรเถระทราบข่าวการเสียชีวิตของนิครนถ์นาฏบุตร จนเป็นเหตุให้สาวกแตกสามัคคีกัน ด้วยเกรงว่าเหตุการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นกับศาสนาของพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต พระสารีบุตรเถระจึงเดินทางไปเข้าเฝ้าและกราบทูลเรื่องราวแก่พระพุทธรูป ซึ่งขณะนั้นพระองค์ทรงประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของนายจุทกัมมารบุตร สันนิษฐานว่าพระสารีบุตรน่าจะทราบว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงวางหลักการสังคายนาไว้แล้ว จึงเสนอวิธีการสังคายนาต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธรูป โดยใช่วิธีประมวลหลักธรรมทั้งหลายที่มีจำนวนหัวข้อเท่ากันรวมไว้เป็นหมวดเดียวกัน เช่น ประมวลหลักธรรมจำนวน ๑ ประการ เข้าเป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่า ธรรมหมวดละ ๑ ประการ ประมวลหลักธรรมจำนวน ๒ ประการ เข้าเป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่า ธรรมหมวดละ ๒ ประการ โดยทำนองนี้จนถึงธรรมหมวดละ ๑๐ ประการ ครั้นเสร็จแล้วพระพุทธรูปเจ้าทรงตรัสสรรณเสริญพระสารีบุตรว่า “ดีละ ดีละ ดีแท้ สารีบุตร ที่เอากล่าวสังคีตปริยาย (แนวทางแห่งการสังคายนา) แก่ภิกษุทั้งหลาย” (ที.ปา. (ไทย) 11/300-349/249-366) ถือได้ว่าพระสูตรนี้เป็นต้นแบบของการทำสังคายนาพระธรรมวินัยในสมัยต่อมา

หากตรวจสอบเนื้อหาในปาสาทิกสูตรและสังคีตสูตรจะเห็นได้ว่าระยะเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นช่วงตอนปลายพระชนม์ชีพของพระพุทธรูป และปัจจัยภายนอกนี้เองเป็นเหตุให้พระสารีบุตรทำสังคายนาหรือประมวลหลักธรรมเป็นหมวด ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าพระสารีบุตรทำสังคายนาครั้งนี้ เพื่อเป็นตัวอย่างในการสังคายนาสมัยต่อมาหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะหากศึกษาจากหลักฐานในทศสูตร

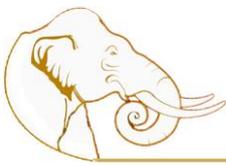
สูตร ซึ่งเป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่พระสารีบุตรเถระสังคายนาหรือรวบรวมหมวดธรรมเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าพระเถระก็ทำการประมวลหลักธรรมเช่นกัน แต่วิธีการจำแนกหมวดธรรมแตกต่างกัน กล่าวคือแยกหมวดธรรมเป็น 10 หมวด ได้แก่ หมวดธรรมที่มีองค์ธรรม 1 ประการ จนถึงหมวดธรรมที่มีองค์ธรรม 10 ประการ พร้อมกำหนดบทมาตีกาขึ้น 10 บท สำหรับจำแนกหลักธรรมแต่ละหมวด (ที.ปา. (ไทย) 11/350-360/367-438) สันนิษฐานว่าพระสารีบุตรเถระน่าจะต้องการสนองพุทธประสงค์ ด้วยการขยายหลักการสังคายนาของพระพุทธเจ้าให้เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ถือว่าเป็นการเสนอรูปแบบการสังคายนาพระธรรมวินัย สะท้อนให้เห็นอัจฉริยภาพของพระสารีบุตรเถระได้ดียิ่ง

หากมองว่าการรวบรวมพระสัทธรรมคำสอนของพระสารีบุตรเถระเป็นการสังคายนาอย่างหนึ่ง ก็ต้องยอมรับว่ามีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก กล่าวคือการทะเลาะวิวาทกันของศิษย์นิครนถ์นาฏบุตร ภายหลังจากพระศาสดามหาวีระดับขันธแล้วไม่นาน หลักฐานจากศาสนาเซนระบุว่านิครนถ์นาฏบุตรหรือศาสดามหาวีระดับขันธเข้าสู่นิรวาณ ณ เมืองปาวา แคว้นมัลละ ก่อนการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประมาณ ๒๐ ปี (Agustin Paniker, 2010, 155) หากเป็นเช่นนั้นแสดงว่าหลักฐานสอดคล้องและใกล้เคียงกับพระไตรปิฎกอย่างลงตัว สันนิษฐานว่าผลกระทบจากการดับขันธของนิครนถ์นาฏบุตร และการทะเลาะวิวาทกันของเหล่าสาวกจนแตกความสามัคคี น่าจะส่งผลต่อพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอินเดียโบราณเช่นกัน เห็นได้จากพระจุนทเถระและพระอานนท์เถระรีบเข้าเฝ้ากราบทูลแม่ต้องเดินเท้าเป็นระยะทางยาวไกล เพื่อหาแนวทางป้องกันกรณีเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา หรือการวางหลักการสังคายนาของพระพุทธเจ้า หรือว่าแม้แต่การรวบรวมหมวดธรรมของพระสารีบุตรเถระ

ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

คัมภีร์พระวินัยปิฎกพรรณนาสาเหตุการสังคายนา ครั้งที่ 1 ไว้ว่า คราวหนึ่งพระมหากัสสปเถระพร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางจากกรุงปาวาไปยังกรุงกุสินารา ระหว่างทางได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์บางรูปผู้เป็นปุถุชนพากันร้องไห้คร่ำครวญเพระนึกถึงพระพุทธเจ้า มีรูปหนึ่งเป็นภิกษุบวชตอนแก่ชื่อว่าสุภทัชอยู่ในกลุ่มพระสงฆ์เหล่านั้น ได้กล่าวขึ้นว่า “พอที่เกิด พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญเลย พวกเรารอดพ้นดีแล้วจากพระมหาสมณะรูปนั้นที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชพวกเรายู่ว่า ‘สิ่งนี้ควรแก่พวกเธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่พวกเธอ’ บัดนี้พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่ทำสิ่งนั้น” (วิ.จ. (ไทย) 7/437/375-376) ส่วนหลักฐานจากมหาปรินิพพานสูตรเสริมความว่าครานั้นพระมหากัสสปเถระได้แสดงธรรมปลอบใจสัทธินิหาริกว่า “พอเกิด พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญเลย พระผู้มีพระภาคตรัสสอนไว้ก่อนอย่างนี้ว่า ความพลัดพราก ความทอดทิ้ง ความแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทุกอย่างจะต้องมี ฉะนั้น จะพึงหาได้อะไรจากที่ไหนในสังขารนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นถูกปัจจัยปรุงแต่งล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้ที่จะปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไปเลย” (ที.ม. (ไทย) 10/232/174)

เห็นสมควรวิเคราะห์ประเด็นพระสุภทัชใช้สรรพนามเรียกพระพุทธเจ้าว่า “พระมหาสมณะ” ธรรมดาสาวกของพระพุทธเจ้าไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ล้วนใช้สรรพนามแทนพระพุทธเจ้าว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้า” สำหรับพระสงฆ์ผู้ใช้สรรพนามว่า “พระมหาสมณะ” แทนพระพุทธเจ้าพบเห็นสองแห่ง หนึ่งนั้นเป็นพระอัสสชิเถระผู้อธิบายแก่นคำสอนของพุทธศาสนาแก่อุปติสสปริพาชก (ขุ.อป. (ไทย) 32/285-286/45-46) อีกหนึ่งนั้นเป็นคำภาษิตของพระฉันทเถระผู้สรรเสริญพระพุทธคุณ (ขุ.เถร. (ไทย) 26/69/328) แต่ทั้งสองแห่งดังกล่าวต่างมีคำสรรพนามแทนพระพุทธเจ้าเคียงคู่กัน ซึ่งผิดแผกแตกต่างจาก

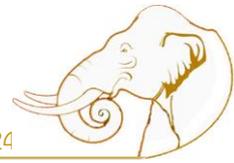

คำเรียกของพระสุภัททะที่ใช้คำเดียว นอกจากนั้น คำเรียก “พระมหาสมณะ” ยังปรากฏพบเห็นอีกหลายแห่ง ดังเช่น พวกชฎิลสามพี่น้องตระกูลกัสสปโคตรผู้บูชาไฟอยู่บริเวณตำบลอรุเวลาเรียกพระพุทธเจ้าว่า มหาสมณะ (วิ.มหา. (ไทย) 4/37-50/47-60) พระนางมัลลิกาเทวีใช้คำว่ามหาสมณะ เพื่อสรรเสริญพระพุทธเจ้าในฐานะผู้เทศนาบรรเทาความกระวนกระวายใจ (ช.ช. (ไทย) 27/210/506) หรือว่าชาวนครราชคฤห์เรียกรูปพระพุทธเจ้าว่าพระมหาสมณะ เพราะพระองค์บวชกุลบุตรผู้มีชื่อเสียงหลายคน (วิ.มหา. (ไทย) 4/75-76/78-79) จะเห็นได้ว่าพวกชฎิลสามพี่น้องก็ดี พระนางมัลลิกาเทวีก็ดี หรือชาวนครราชคฤห์ก็ดี ล้วนเป็นคนนอกมิได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา การใช้คำเรียกพระพุทธเจ้าว่า “พระมหาสมณะ” น่าจะเป็นเรื่องสามัญทั่วไป แต่พระสุภัททะเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า การเรียกพระพุทธรองค์ว่า “พระมหาสมณะ” ย่อมถือว่าเป็นการขาดความเคารพต่อพระศาสดา

ผู้เขียนเห็นว่ากรณีการจบบ้างของพระสุภัททะ ไม่น่าจะเป็นสาเหตุการสังคายนาพระธรรมวินัย และก็ไม่น่าจะเป็นเหตุเสื่อมของพระธรรมวินัย หากวิเคราะห์เชิงลึกจะเห็นว่าคำจบบ้างของพระสุภัททะชี้ให้เห็นถึงความเจ้าระเบียบของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเหตุให้ตนดำรงเพศพรหมจรรย์ยาก ในความคิดของพระสุภัททะนั้น คำสอนของพระพุทธองค์มีลักษณะไร้การผ่อนปรน ครั้นพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วคงไม่มีใครสามารถสั่งให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้อีกต่อไป ประเด็นนี้ น่าจะหมายถึงไม่มีตัวแทนของพระพุทธเจ้าเข้ามากำกับควบคุมพระสงฆ์เหมือนสมัยพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ผู้เขียนเห็นว่าพฤติกรรมของพระสุภัททะดังกล่าว น่าจะมีการลงโทษตามวินัยสงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

หากศึกษาหลักนิคหกรรมหรือการลงโทษพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ โดยเฉพาะนิคหกรรมประเภทตชชนียกรรม ผู้เขียนเห็นว่ากรกล่าวจบบ้างพระพุทธเจ้าของพระสุภัททะน่าจะเข้าข่ายการกล่าวติเตียนพระพุทธ การกล่าวติเตียนพระธรรม หรือว่าการกล่าวติเตียนพระสงฆ์ (วิ.จ. (ไทย) 6/6/14-16) คณะสงฆ์สามารถลงโทษด้วยการชูป าคาโทษ หรือภาคทัณฑ์ก็ได้ กล่าวคือคณะสงฆ์สามารถดำเนินการด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ประชุมสงฆ์โจทพระภิกษุผู้ประพฤติไม่สมควร 2) ให้พระภิกษุผู้ถูกโจทให้การ 3) ปรับอบัติตามธรรม และ 4) พระภิกษุสงฆ์ผู้ฉลาดให้สงฆ์รับทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาหรือญัตติทุติยกรรมวาจาตามพุทธานุญาต (วิ.จ. (ไทย) 6/14) ผู้เขียนเห็นว่ากรลงโทษด้วยวิธีดังกล่าวน่าจะสมเหตุสมผล สอดคล้องกับกรณีของพระอริยโณผู้เป็นพหูสูตรและธรรมกถึก แต่กล่าวต่อพระพุทธเจ้าว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นธรรมก่อนอันตรายก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ชองเสฟได้จริงไม่” แม้เพื่อนสหธรรมิกและพระพุทธเจ้าจะทรงห้ามปรามแต่ก็ยังถือทิฐิเช่นนั้นอยู่ พระพุทธเจ้าจึงโปรดให้ประชุมสงฆ์แล้วลงอุกเขปนียกรรมว่า “ภิกษุอริยโณผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าคนแรง ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฐิรับบาป ห้ามสมโภคกับสงฆ์” (วิ.จ. (ไทย) 6/65-66/131-135) หากวิเคราะห์อย่างละเอียดจะเห็นว่าพฤติกรรมของพระสุภัททะและพระอริยโณย่อมไม่แตกต่างกัน การลงนิคหกรรมก็ควรเป็นไปในลักษณะเดียวกัน

หากศึกษาวิเคราะห์หลักฐานในคัมภีร์อรรถกถา จะเห็นว่านอกจากกรกล่าวจบบ้างพระพุทธเจ้าของพระสุภัททะแล้ว ยังพบเห็นร่องรอยความแตกต่างบางอย่าง ดังความว่า ครั้นถวายพระเพลิงพระผู้มีพระภาคเรียบร้อยแล้ว พระมหากัสสปเถระหวนระลึกถึงคำพูดของพระสุภัททะ จึงดำริว่า “การที่พวกภิกษุผู้มีใจบาปเข้าใจว่า ‘ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว’ ได้พวกแล้วพึงทำพระสัทธรรมให้อันตรธานไปในกาลไม่นาน นี่เป็นฐานะที่จะมีได้ ที่จริงทราบใดที่พระธรรมวินัยยังดำรงอยู่ ตรานั้นปาพจน์ก็ยังชื่อว่ามิพระศาสดายังไม่ล่วงลับไปเสียทีเดียว เพราะพระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ว่า “อานนท์ ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว

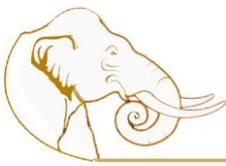

บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” โฉนหนอ เราจะพึงสังคายนาพระธรรมและพระวินัยโดยประการที่พระศาสนานี้จะตั้งมั่นอยู่ได้นาน” (วิ.อ. (ไทย) 1/6-7) ส่วนคัมภีร์พระวินัยปิฎกอ้างคำพูดของพระมหากัสสปเถระว่า “ท่านทั้งหลาย เอาเถิด พวกเราจะสังคายนาพระธรรมและพระวินัยกัน ก่อนที่อธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะถูกคัดค้าน สิ่งมิใช่วินัยจะรุ่งเรือง วินัยจะถูกคัดค้าน ก่อนที่พวกอธรรมวาทีจะมีกำลัง พวกธรรมวาทีจะอ่อนกำลัง พวกอวินยวาทีจะมีกำลัง พวกวินยวาทีจะอ่อนกำลัง” (วิ.จ. (ไทย) 7/437/376)

ประเด็นนี้พระอรรถกถาจารย์ได้เปลี่ยนคำจาบจ้วงพระพุทธเจ้าของพระสุภัททะ จากเดิมขาดคารวตาต่อพระพุทธเจ้า กลายเป็นเกิดผลเสียหายร้ายแรงต่อพระธรรมวินัย เห็นได้จากผู้แต่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกายกเอาปัจฉิมโอวาทขึ้นมาอ้าง พร้อมกันนั้น ผู้แต่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกายังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าหากพระสงฆ์เช่นพระสุภัททะมีจำนวนมากขึ้น ย่อมเป็นผลเสียหายแก่พระธรรมวินัยจนสามารถทำให้พระสัทธรรมอันตรธานได้ โดยยั่วว่า “นี่เป็นฐานะที่จะมีได้” (วิ.อ. (ไทย) 1/6) สอดคล้องกับคำพูดของพระมหากัสสปเถระว่า “หากอธรรมรุ่งเรือง ธรรมจะถูกคัดค้าน หากสิ่งมิใช่วินัยรุ่งเรือง วินัยจะถูกคัดค้าน หากพวกอธรรมวาทีมีกำลัง พวกธรรมวาทีจะอ่อนกำลัง หากพวกอวินยวาทีมีกำลัง พวกวินยวาทีจะอ่อนกำลัง” (วิ.จ. (ไทย) 7/437/376) ด้วยเหตุดังกล่าว พระอรรถกถาจารย์จึงสรุปว่า ผู้เหมาะสมต่อการเป็นหัวหน้าในการสังคายนา ครั้งที่ 1 คือพระมหากัสสปเถระเพราะท่านดำรงฐานะ “จักเป็นผู้ดำรงวงศ์แห่งพระสัทธรรมของเรา (พระพุทธเจ้า-ผู้เขียน)” (วิ.อ. (ไทย) 1/8) และยั่วว่าจุดประสงค์ของการสังคายนาคือ “โดยประการที่พระศาสนานี้จะตั้งมั่นอยู่ได้นาน” (วิ.อ. (ไทย) 1/7)

สันนิษฐานว่าพระอรรถกถาจารย์น่าจะเห็นความอ่อนเชิงหลักฐาน กรณีการขาดคารวตาของพระสุภัททะ จึงเปลี่ยนประเด็นให้กลายเป็นเหตุเสื่อมของพระธรรมวินัยแทน แล้วยกพระมหากัสสปเถระว่าเป็นผู้ถูกพระพุทธเจ้าเลือกแล้ว สอดคล้องกับหลักฐานในจิวรสุตฺร แห่งสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ซึ่งชี้ว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับพระมหากัสสปเถระมากกว่ารูปอื่น เหตุเพราะพระพุทธองค์ทรงอนุเคราะห์ให้สหายจิวรร่วมกับพระมหากัสสปเถระ (ส.นิ. (ไทย) 16/154/259) นอกจากนี้ พระอรรถกถาจารย์ยังอธิบายเสริมคุณสมบัติของพระมหากัสสปเถระว่า เป็นผู้เสมอพระพุทธองค์ในอุตฺตริมนุสสรธรรมสามารถจำแนกอนุบุพพิหาร 9 และอภิญา 6 และพระเถระได้รับมอบหมายว่า “กัสสปะนี้จักเป็นผู้ดำรงวงศ์แห่งสัทธรรมของเรา (พระพุทธเจ้า-ผู้เขียน) เปรียบเหมือนพระราชาทรงทราบพระโอรสผู้จะทรงดำรงวงศ์ตระกูลของพระองค์ จึงทรงอนุเคราะห์ด้วยการมอบเกราะและพระอิสริยยศของพระองค์” (วิ.อ. (ไทย) 1/7-8) สันนิษฐานว่าการยกพระมหากัสสปเถระให้เป็นประธานในการสังคายนา น่าจะเป็นชี้ให้เห็นว่าคุณสมบัติเหมาะสมทุกประการ เพราะเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกแล้ว ส่วนการขาดคารวตาของพระสุภัททะน่าจะเป็นเพียงสาเหตุบางประการ จึงเป็นข้ออ้างให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย

ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีปัจจัยบางอย่างหนุนเสริม ซึ่งกระตุ้นให้พระมหากัสสปเถระและพระสังคีติกาจารย์ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ปัจจัยดังกล่าวน่าจะมาจากสถานภาพของพระศาสนาเป็นหลัก โดยเฉพาะการขาดผู้นำสืบทอดคณะสงฆ์ที่บริษัทสี่ยอมรับ การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าก็ดี การนิพพานของพระอัครสาวกทั้งสองก็ดี หรือว่าการสวรรคตของพระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ดี ล้วนเป็นปัจจัยชี้บอกถึงความถดถอยความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ต่อการยอมรับของสังคมภายนอก เห็นได้จากเหตุการณ์ตอนแจกพระบรมสารีริกธาตุภายหลังถวายพระเพลิงพุทธสรีระแล้ว ผู้ทำหน้าที่แจกพระบรมสารีริกธาตุนั้นสมควรเป็นพระเถระผู้ใหญ่หรือกษัตริย์ที่ชาวพุทธยอมรับ แต่กลายเป็นโศภนพราหมณ์ผู้ได้รับ

ฉันทานุมัติจากกษัตริย์น้อยใหญ่ในสมาคมนั้น (ที.มหา. (ไทย) 10/236-238/177-178) ผู้เขียนเชื่อว่าคำจาบจ้วงของพระสุภัททะนั้นเป็นเพียงต้นเหตุ ความต้องการสร้างพระธรรมวินัยให้เป็นตัวแทนพระพุทธศาสนา นั่นเอง เร่งพระมหากัสสปเถระและพระอรหันต์ห้าร้อยรูปให้สังคายนาพระธรรมวินัย เพื่อปรามพวกอธรรมวาทีและพวกอวินยวาที และเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม

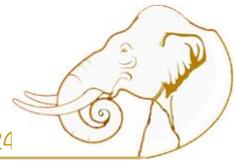
บทสรุป

สาเหตุการสังคายนามาจากปัจจัย 2 ประการ กล่าวคือ 1) ปัจจัยภายนอก เนื่องจากพระจุนทเถระทราบข่าวว่าพระศาสดามหาวิระของศาสนาเซนได้ดับขันธลง เป็นเหตุให้พระสาวกทั้งบรรพชิตและฆราวาสวิวาทกันเรื่องหลักธรรมคำสอน พระเถระเกรงว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้กับพระพุทธศาสนา จึงเดินทางไกลไปเข้าเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงวางหลักการสังคายนา และพระสารีบุตรเถระได้จัดหมวดหมู่พระธรรมคำสอนตามแนวทางของพระพุทธเจ้า และ 2) ปัจจัยภายใน เนื่องจากพระสุภัททะผู้รทราบว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้กล่าวจาบจ้วงพระพุทธเจ้าด้วยกริยาไม่เคารพ จึงเป็นเหตุให้พระมหากัสสปเถระในฐานะพระสาวกผู้ใหญ่ ชักชวนพระสาวกอรหันต์ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยภายหลังพุทธปรินิพพานล่วงแล้ว 3 เดือน

หากศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดจะเห็นว่าสาเหตุการสังคายนาครั้งนั้น มิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเฉพาะ แต่เป็นเพราะเหตุการณ์เกิดขึ้นสืบเนื่องกันและมีระยะเวลาใกล้เคียงกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องล้วนเห็นความสำคัญของความมั่นคงแห่งพระศาสนา เริ่มต้นจากพระจุนทเถระผู้ทราบข่าว ได้แจ้งแก่พระอานนท์เถระ ด้วยเห็นว่าเป็นเรื่องจำเป็นพระเถระจึงเข้าเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงวางหลักการสังคายนาไว้เป็นแบบอย่าง และพระสารีบุตรเถระได้สังคายนาหรือรวบรวมหมวดแห่งธรรมไว้เป็นตัวอย่าง ส่วนกรณีการจาบจ้วงพระพุทธเจ้าของพระสุภัททะ แม้จะสามารถตัดสินด้วยวิธีนิติกรรมได้ แต่พระมหากัสสปเถระและพระสาวกอรหันต์ก็ยกเป็นเหตุ เพื่อทำการสังคายนาพระธรรมวินัย เพราะไม่ต้องการให้พระสงฆ์หรือฆราวาสกล่าวจาบจ้วงพระพุทธเจ้าเช่นนี้ อีกทั้งต้องการยึดตามปัจจัยมาจากกล่าวคือยกพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาหรือตัวแทนของพระสงฆ์สืบไป

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพุทธโฆสเถระ (2550). *อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2552). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ปัญจสุทนี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2557). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา ปรมัตถทีปนี ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2557). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- (2557). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิเทศทัยย์. (2556). *พระอรหันต์: วิธีตรวจสอบคุณลักษณะตามนัยพระไตรปิฎก*. นครปฐม: สาระพิมพ์การ.
- Agustin Paniker. (2010). *Jainism: History, Society, Philosophy and Practice*. Delhi: Motilal Banarsidas Publishers.
- T.W. Rhys Davids and William Stede. (1921) *Pali-English Dictionary*. Text from: www.buddhistboards.com.
- Sangiti quoted from <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/pali/>